

Afstuderen 2019

Wat zijn de thema's die de afstudeerder van 2019 bezighouden? In dit jaarlijkse overzicht van beste afstudeerplannen van de Nederlandse ontwerpopleidingen kwam commentator Stijn Koole veel bekende onderwerpen tegen. Een rode draad in de plannen is dat er veel wordt opgeschoond om ruimte te maken voor klimaatadaptatie, energietransitie en voedsellandschappen. Verontrustend vindt hij het gebrek aan gevoeligheid voor het bestaande landschap.

Afstudeerders kiezen voor bouwen als motor van ontwikkeling

Rommel opruimen!

Tekst Stijn Koole

Ik was verheugd toen ik de vraag kreeg om een inleiding te schrijven bij het beste afstudeerwerk van de tien opleidingen landschapsarchitectuur en stedenbouw. Net als mijn voorgangers denk ik terug aan die tijd waar je onbevangen en niet gehinderd door kaders je eigen werkelijkheid creëert. Waarom ik ja zei? Omdat ik benieuwd ben naar de vraagstukken die de jonge generatie agendeert en waar we als ontwerpers mee aan de slag kunnen. Daarnaast laat ik me graag verrassen door oorspronkelijke gedachten die de maatschappelijke discussie op scherp zetten én een andere blik op de werkelijkheid verschaffen. Ten slotte ben ik als visueel ingesteld ontwerper op zoek naar schoonheid; nieuwe beelden, contrasten en grafieken. Verbeelding en verleiding is nog steeds een belangrijk deel van het vakgebied. Om met dat laatste te beginnen, ik ben verwend met een veelvoud aan grafiek en visuals. Waar de computer over het algemeen niet meer weg te denken is, zou een eenvoudige handschets soms een welkome toevoeging zijn om de ziel van het ontwerp te begrijpen. Gelukkig ontstaat er een revival van het ambacht als cartograaf of illustrator, waar noeste arbeid en gevoel voor emotie prachtige dromen opleveren. Zoals de

fraaie tekeningen van Paan Surarajas (TU Delft) en Lukasz Bakowski (Wageningen University) aantonen.

Hoofd- en bijzaken

Afstuderen is je verwonderen over het vakgebied en de thema's waar je in bent gedoken. Het mag de passie zijn voor een vorm, een landschap, een omgeving of zelfs bier – dat Brecht Lese-man (Wageningen University) omzette in een landschapsstrategie – waar je mensen mee overtuigt. Daar slaagt niet iedereen even goed in, het is nog wel eens zoeken naar de intenties of redeneerlijn van de ontwerper. Hoofd- en bijzaken scheiden om zo in een kort en helder betoog je punt te maken blijft lastig. Dat niet iedere student daarin dezelfde tijd tot zijn of haar beschikking had is aan een aantal inzendingen te merken.

Scrollend, lezend en schakelend door de grote verscheidenheid aan plannen ben ik op zoek gegaan naar de rode draad. Veel van de thema's die je terug ziet komen in de ontwerpen zijn 'oude bekenden' die al jaren op het ontwerpersmenu staan: klimaatadaptatie, energietransitie, voedsellandschappen. Het is overigens prettig om te zien dat er nog steeds studenten zijn, zoals Paul Nooijen (Van Hall Larenstein) en Anna Fink (Academie van Bouwkunst Amsterdam) die gedegen inrichtingsplannen maken waarin ze op zoek zijn gegaan naar de ziel van de plek en die het gebruik en de functionaliteit uitpluizen.

Giftig slib

Al lezend bekruipt mij het gevoel dat de meeste studenten bezig zijn met het

opruimen van de 'ellende' die we in de afgelopen decennia hebben gemaakt om zo onze leefomgeving weer leefbaar te maken. In de meest letterlijke zin van het woord wordt er gezocht naar hoe we afval kunnen benutten voor ontwikkeling. Zo gebruikt Anne Nieuwenhuijs (Academie van Bouwkunst Amsterdam) het giftige slib uit de Westerschelde met nieuwe technieken om nieuwe landschappen te maken en problemen op te lossen voor de scheepvaart, ecologie en waterveiligheid. Jeroen Thijssen (Fontys Tilburg) maakt slim gebruik van lokaal restmateriaal (lava) en natuurlijke omstandigheden om met de overvloedig aanwezige energie en materialen een gebouw te ontwikkelen. Veel tastbaarder wordt het als kleine initiatieven en ontwerpen in de buitenruimte en stedenbouw als motor worden ingezet om kapotgeschoten en verlaten steden als Aleppo (door Benjamin Dawod, Academie van Bouwkunst Amsterdam) en Mostar (Isabella Banfi, TU Delft) weer perspectief te bieden. Het zijn indrukwekkende zoektochten naar manieren om nieuwe identiteiten aan verwoeste steden te geven, gebruikmakend van de thema's van nu. In Nederland zijn wij bijna vergeten hoe belangrijk dat is.

Relatie met het verleden

Een plek waar volgens veel afstudeerders 'geruimd' moet worden is de stad – zo blijkt onder meer uit het ingezonden werk van de Technische Universiteit Eindhoven en de Rotterdamse Academie van Bouwkunst. Veel stedenbouwkundige projecten in binnen- en buitenland gaan over het

Heeft de woonagenda van minister Ollongren ervoor gezorgd dat de ontwikkelaar in ons is opgestaan?

stapelen, verstoppen en verwijderen van ongewenste functies, om zo ruimte te maken voor het publieke domein. Meestal wordt deze ruimte getransformeerd tot park met als argument dat klimaatverandering en leefbaarheid nopen tot aanpassing. Vanzelfsprekend zijn dit soort initiatieven toe te juichen. Meer mensen trekken naar de stad, de leefbaarheid staat onder druk en we moeten efficiënter omgaan met onze ruimte en bronnen.

In veel van deze plannen ontbreekt het echter aan de relatie met het verleden en de ontstaansgeschiedenis van die plek. Naast de vormtaal die logischerwijs subjectief is, gaat het dan met name om de relatie met het (oorspronkelijke) landschap en de biotische en abiotische systemen. Natuurlijke systemen staan aan de basis van de ontstaansgeschiedenis van de stad. Die zijn immers de reden dat we ons daar gevestigd hebben. Als we de opgaven van de toekomst willen omhelzen in onze urbane wereld, moeten we deze systemen leren begrijpen en inzetten. Daarin moeten de opleidingen stedenbouw en landschapsarchitectuur naar elkaar toe bewegen.

Rigoreus wegpooien

De overheid investeert de komende jaren miljarden in verschillende vormen van infrastructuur, met veel nadruk op de auto. Een immense opgave waar veel ruimtelijke uitdagingen bij komen kijken en tevens een kans om daarmee bepaalde ontwikkelingen op gang te helpen en kwaliteiten te versterken. Het is op zijn minst opmerkelijk dat bijna geen enkele afstudeerder deze opgave heeft aangegrepen om met

vernieuwende ideeën over mobiliteit en infrastructuur nieuwe toekomstbeelden te schetsen. De vraag is waarom niet? Geloven we niet meer in het telkens maar weer investeren in infrastructuur? Is dit tegen het zere been van 'populaire' opgaven als klimaatverandering en energietransitie? Of is door onze veranderende samenleving mobiliteit op een gegeven moment niet meer van belang? In een aantal inzendingen poetst men de auto-infrastructuur in ieder geval liever weg. Zoals Maureen Kogelman (Breda University) doet in haar plan voor het Utrecht Science Park: rigoreus uit het stedelijk beeld, in het gunstigste geval naar de randen en je dan concentreren op beperkt openbaar vervoer en de fiets.

Uitleglocaties

Een laatste vraag die boven komt drijven bij het lezen van de voorstellen is waarom het toevoegen van (gebouwd) programma de enige manier lijkt om ontwikkelingen van de grond te krijgen. Heeft de woonagenda van minister Ollongren er voor gezorgd dat de ontwikkelaar in ons is opgestaan? De ontwikkeling van nieuwe stedenbouwkundige uitleglocaties (zoals in het project van Rex van Beijsterveld, HAS) of het bebouwen van cruciale plekken in de stad (door Luc Borgman, Saxion) wordt niet meer ter discussie gesteld. Volgens Vic Lagrouw (HAS) is het zelfs acceptabel om in het hart van het veenweidelandschap een woonprogramma toe te voegen. Als landschapsarchitect en liefhebber van het Nederlands landschap vind ik dat zorgelijk. Het is verontrustend om te zien dat in vrijwel geen van de projecten gezocht wordt naar alternatieve strategieën om het Nederlandse landschap voor de toekomst een perspectief te bieden. Iets wat rijksbouwmeester Floris Alkemade al jaren agendeert. Het wordt me duidelijk door bijvoorbeeld het werk van Anne-wil Min (TU Delft), waarin de Beemster, de Haarlemmermeer én

de Zaanstreek rücksichtslos worden getransformeerd zonder daarbij de unieke kwaliteiten van het landschap als leidmotief te nemen. Tegelijkertijd vraag ik mij af of deze dogma's enkel bij de 'oude generatie ontwerpers' leven en dat ik er maar aan moet wennen dat sommige heilige huisjes niet meer zo heilig zijn.

Vliegwielen

Zijn we daarmee als ontwerpers bang geworden om de grote maatschappelijke vraagstukken te agenderen? Tim Bachmeyer (Breda University) vraagt zich dit openlijk af bij zijn onderzoek naar hoe we nu echt de energietransitie op gang kunnen helpen. Misschien ligt daar wel de grootste opgave voor de toekomstige student. Hoe ontwikkelen we strategieën en maatregelen van onderop die bijna onopvallend en geruisloos als een vliegwiel de ontwikkelingen van de laatste honderd jaar naar het positieve draaien. Om zo weer een maatschappij en leefomgeving te krijgen die de moeite waard is en waar de rottiigheid is opgeruimd.

Blauwe Kamer organiseert samen met de NVTL, Jong BNSP en KuiperCompagnons op 2 november een speciale bijeenkomst bij de Academie van Bouwkunst in Amsterdam. Onder leiding van Bart Cosijn gaat de nieuwe generatie ontwerpers in gesprek over hun afstudeerprojecten. Wat zijn de actuele opgaven? Welke methodiek is gehanteerd? Hoe zien zij de toekomst van het vak? Ook die middag: de feestelijke uitreiking van de KuiperCompagnons Afstudeerprijs voor het beste project van een master- en van een bachelorstudent.

Deze special kwam mede tot stand door financiële bijdragen van de tien opleidingen en KuiperCompagnons.

Tot 2040 moeten de Nederlandse steden bijna één miljoen nieuwe woningen bouwen. Uitgaande van duurzame verstedelijking, moeten oplossingen worden onderzocht binnen de bestaande stedelijke omgeving. Echter, vanwege het ontbreken van voldoende (fysieke) inbreidingsmogelijkheden in de bestaande stad is een nieuw perspectief op duurzame verstedelijking nodig. Dit afstudeerproject onderzoekt kansen voor het intensiveren van steden met de focus op de intensivering en diversificatie van bestaande (monofunctionele) bedrijventerreinen. Deze gebieden zijn de meest inefficiënte delen van de stad doordat ze 75 procent van de tijd ongebruikt zijn. De ambitie is om een nieuw concept te ontwikkelen voor een hoogwaardige leef- en bedrijfsomgeving in een bestaand en operationeel (industriële) bedrijventerrein waar een sterke synergie tussen wonen en werken een toegevoegde waarde biedt voor zowel bewoners als bedrijven. Bedrijventerreinen zijn belangrijk voor de (lokale) economie omdat ze goed zijn voor 30 procent van de werkgelegenheid. Maar de economie verandert en bedrijven en de samenleving verlangen een nieuw soort (bedrijfs) omgeving. De nieuwe economie is gebaseerd op de stedelijke dynamiek; de stad is het speelveld. Interactie, uitwisseling, cross-overs en ontmoeting zijn de sleutel, waardoor het 'kruispunt' essentieel is in de moderne tijd. Daarom ligt de focus in dit project op het vinden van een evenwichtige oplossing om bestaande bedrijven te beschermen, ruimte te bieden aan de opkomst van de nieuwe economie en om woningen en andere activiteiten in deze gebieden te integreren. Bovendien maken hedendaagse

Stedelijk wonen op bedrijventerrein Spaanse Polder

De herontwikkeling bestaat uit twee pijlers: de inrichting van een nieuw hart, en een intensivering van de pieren en het verbinden van de wateroevers met het centrum.

Boven Langs de wateroevers van bedrijventerrein Spaanse Polder komen nieuwe promenades. Dit biedt mogelijkheden om de opslagruimten om te vormen tot aantrekkelijke leef-werkruimtes.

Spaanse Polder heeft een strategische positie in de economische hoofdstructuur van de regio Rotterdam-Den Haag. Het is daarmee een potentieel 'interactiemilieu' – oftewel een plek voor economie, wonen en andere activiteiten.

uitdagingen en trends in de maatschappij, technologie en economie de integratie en interactie van werken en wonen in de stedelijke omgeving wenselijk en mogelijk. Bedrijventerrein Spaanse Polder in Rotterdam – een van de grootste bedrijventerreinen van de RMDH-regio – is de casus van dit afstudeerproject.

Project Living on business districts

Student Thijmen van Gompel

Begeleiding Floris van der Zee (externe mentor), Jan Willem van Kuilenburg en Pieter Feenstra (begeleiding MA+U)